

MĂRTURII ALE TRECUTULUI ISTORIC ÎNTR-UN MUZEU SĂTESC PE MELEAGURILE CANTEMIREȘTILOR

TASIA ANDRONIC

În satul Grumezoaia, componentă a comunei Dimitrie Cantemir, a fost înființat în anul 1970 un muzeu sătesc avînd secții de etnografie și istorie, iar în centrul administrativ al comunei Dimitrie Cantemir, s-a înființat în anul 1974, prin contribuția Muzeului de istorie al R.S. România, Muzeul memorial „Dimitrie Cantemir“.

Aceste importante realizări pe plan cultural în mediu rural de pe meleagurile cantemireștilor s-au datorat noii organizări administrativ-teritoriale efectuată în 1968 prin contopirea comunelor Hurdugi și Grumezoaia, cu satele componente Gușitei, Plotonești și Urlați, într-o singură comună numită Hurdugi.

În anul 1973, cu prilejul sărbătoririi pe plan național și internațional a trei sute de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir s-a hotărît de către organel locale de partid și de stat ca noua comună Hurdugi să poarte numele *Dimitrie Cantemir*. Acest demers era motivat de faptul că Siliștenii — satul de baștină al Cantemireștilor, dispărut între timp — s-au aflat în trecut pe teritoriul actualei comune Hurdugi, și anume, pe ambele versante ale Văii Elanului, la nord de actualul sat Urlați.

În conformitate cu Decretul Prezidențial din primăvara anului 1974 noua comună Dimitrie Cantemir înglobează cinci sate și anume Hurdugi (centrul administrativ), Grumezoaia, Gușitei, Plotonești și Urlați.

Vechimea acestor sate este dovedită nu numai prin documente istorice autentice, prin actele de cancelarie emise de voievozii Moldovei din prima jumătate a secolului al XV-lea ci și prin mărturii arheologice de cea mai mare importanță. Astfel, în secția de istorie a Muzeului sătesc Grumezoaia, sînt prezentate dovezi ale locuirii satului Grumezoaia, din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre, fiind scoase la iveală, în urma cercetărilor de suprafață, numeroase vestigii reprezentînd mărturii grăitoare de locuire din cele mai vechi timpuri a văilor rîului Elan, denumit în actele vechi *Ialan* și a pîrîului Grumezoaia.

Începuturile civilizației umane în zonă sînt atestate de descoperirea a numeroase vase din lut ars, pietre de rîșniță, răzuitoare de silex, ciocane de piatră șlefuită, permițîndu-ne să afirmăm că, meleagurile respective au fost locuite încă din epoca comunei primitive, din perioada neolitică. Prezența a numeroase fusaiole, a căror întrebuintare se cunoaște, alături de ceramică aparținînd și altor perioade istorice, constituie dovada locuirii umane, aceste meleaguri, prin condițiile fizico-geografice, constituind locuri propice unor așezări umane stabile.

Un interes deosebit prezintă descoperirea în zonă a unor monede bizantine și anume două de la împăratul Focas, adică de la începutul secolului al VII-lea e.n. și trei de la împăratul Ioan Tzimiskes, adică de la sfîrșitul secolului al X-lea e.n., care ne dovedesc continuitatea de locuire, pe aceste meleaguri, a unei populații stabile în contact cu civilizația Imperiului bizantin.

De asemenea, prezintă interes și descoperirea aici a unui obiect de cult creștin, datînd din secolele X—XI, ceea ce evidențiază nu numai legăturile cu Bizanțul ci și existența pe aceste meleaguri a unei populații creștine¹. Sub raportul practicării meșteșugurilor și a prelucrării fierului, unele unelte agricole descoperite aici prezintă o deosebită importanță, ele dovedindu-ne că ocupația de bază a populației autohtone a fost agricultura. Astfel, menționăm în chip deosebit descoperirea a trei brăzdare din fier de tipul brăzdarelor simetrice, care avînd părțile simetrice bine proporționate, de dimensiuni mari, lama rotunjită, amintind de tradiția La Tene geto-dacic, ne dovedesc că ele își trag originea din lumea romană. S-au mai descoperit pe aceste meleaguri și ale obiecte metalice, două vîrfuri de săgeți cu tub de înmănușare și un celt.

În anul 1976—1977, cu ocazia unor săpături de fundație pentru construirea unui saivan de oi la sud de satul Urlați s-a descoperit o groapă lutuită și arsă în care se depozitaseră grăunțe de mei (**panicum miliaceum**) după determinarea dr. Marin Cîrciumaru, care le consideră relativ recente, poate medievale. Presupunem că în zonă a existat un depozit de cereale aflat în preajma unei gospodării. Boabe din acest depozit se află actualmente în colecțiile Institutului de arheologie din București, în Muzeul județean din Vaslui și în Muzeul sătesc din Grumăzești. Și această descoperire, căreia i s-a dat atenția cuvenită la vremea respectivă, demonstrează cu prisosință continuitatea de locuire a populației autohtone în perioade deosebit de importante din trecutul istoric al patriei noastre.

De altfel, locuirea statornică pe valea Elanului este dovedită și de documentele din prima jumătate a secolului al XV-lea emise de cancelaria Voievodatului Moldovei.

Astfel, la 11 august 1445, Ștefan Voievod domn al țării Moldovei miluia pentru „dreaptă și credincioasă slujbă” pe Toader Gănescul cu un sat „pe Ialan”, „unde a fost socrul său popă Oană”. Totodată, Toader Gănescu primea și înștiințarea domnească pentru cumpărare de la Stan Paharnic și copiii lui a satului Grumăzește².

În vremuri mai vechi satul Grumezoaia a purtat numele de Grumăzești, Grumăzeni, Ochitești și Plopeni, iar actul din 11 august 1445 poate fi socotit drept actul său de naștere, fiind prima atestare documentară, în același timp, dintr-un act de întăritură de la Ștefan cel Mare din 18 ianuarie 1490, aflăm că Negrita, fiica popii Oană stăpânea și satul Ochitești, întemeiat pe Elan cu numele înainte de Toma Ochit. Astfel, între anii 1445 și 1490, când Negrita își extindea stăpânirea pe valea Elanului până la izvoarele pârului Grumezoaia, satul Grumăzești, cumpărat de Toader Gănescul, ginerele popii Oană, deci soțul Negritei, se contopea cu satul Ochitești și lua apoi numele pe care-l poartă și astăzi, de la pârul Grumezoaia.

În sprîjinul vechimii acestor sate invocăm și toponimele din zonă, care s-au păstrat nu numai în documentele din trecut, ci și în prezent pe raza comunei Dimitrie Cantemir.

Un astfel de toponim este „Poiana Tomei“ de la izvoarele Elanului care-și trage originea de la Toma Ochit, întemeietorul satului Ochitești, mai sus amintit.

Alte toponime importante pentru dovedirea vechimei satelor din zonă sînt „Dealul lui Berea“ și „Valea Berehoiască“. Ambele își trag numele de la un întemeietor de sat. Astfel, în uricul dat de Petre Voievod la 15 iulie 1448 lui Cernat ploscar și fratelui său Șteful, se menționează „siliștea lui Berevoi pe Ialan“⁴. În decurs de patruzeci de ani „siliștea lui Berevoi“ a devenit „Berivoiești pe Sărata, mai jos de Plotonești“, vîndut de Ștefan Cernătescul lui Ion Parava și Tatul Berivoescul, după cum rezultă din uricul de întărire de la Ștefan cel Mare din 14 mai 1484⁵.

Menționăm că numele de familie Berivoiești s-a păstrat multă vreme în bătrînul sat Grumezoaia, fostul Grumăzești, de care se leagă în mod direct toponimele amintite mai sus. Totodată, atragem atenția că numele Berehoi, antroponim derivat din Berivoi, se află înscris în fruntea pomelnicului din 2 septembrie 1668, în calitate de ctitor, de la schitul „Dimitrie Cantemir“ de pe sprinceana Dealului Mănăstirii.

În sud-estul satului Grumezoaia, nu departe de Porceana și Valea Berehoiasa, există o scufundătură circulară care poartă numele de Hîrtop (Vîrtop). În vechime era cunoscută sub denumirea de Hîrtopul lui Cenghirii de la numele vechiului proprietar menționat în zapisele sîrădărilor lui C. Cantemir (1672—1675) și în actele Plotoneștilor.

În sudul satului Plotonești, pe dealul dintre Porceana și Frijeni, conform tradiției ar fi existat un talger care, lovit, dădea de veste, prin sunetele sale, locuitorilor din satele apropiate că năvălesc tătarii și turcii așa cum s-a întîmplat în anii 1510, 1512, 1675 și 1711. Este vorba de „Dealul Talger“ sau „Tagiu“, cum îi spun localnicii și astăzi.

Un alt deal numit „Movilă“ aflat la sud-est de Elan avea o semnificație strategică, deoarece aici se aprindea focul cînd dușmanul pătrundea pe văile Elanului, Sărătii și Prutului. Flăcările și fumul se vedeau de departe și se aprindeau focuri și pe alte movile pentru ca locuitorii să ia măsuri de apărare.

O altă movilă este aceea aflată la est de satul Hurdugi numită „movila de la Grozești“ și care, de asemenea, a avut un rol defensiv. Toponimul „Drumul Pașii“, drum strategic care pleca de la Gușitei și ajungea pînă în valea Prutului, făcea legătura cu Tighina și cu Ceta-tea Albă.

La nord de satul Grumezoaia a existat „Livada lui Tolontan“ din care a rămas doar Stejarul multiseclar — monument al naturii — cu numele de „Stejarul lui Tolontan“. Tradiția locală ne amintește că aici ar fi poposit Ștefan cel Mare în preajma luptei de la Podul Înalt.

Satul Plotonești, identificat cu **Plotunești** din documentul de la Ștefan cel Mare din 14 mai 1484⁶, are și el o vechime mai mare decît data primei sale menționări documentare, întocmai ca și Berivoiești, a cărui vechime, prin siliștea lui Berivoi, este de cel puțin de la începutul secolului al XV-lea. Țăranii răzeși din Plotonești își pierd proprietatea răzășească și la fel ca răzeșii din Urlați devin clăcași pe moșia domnească și mai tîrziu pe cea boierească.

Satul Urlați datează documentar din 1507, luînd ființă pe ruinele satului Silișteni, pe malul drept al Elanului.

Satul Hurdugi, reședința comunei Dimitrie Cantemir, din anul 1974, este un sat mai nou față de satele, Grumezoaia, Urlați și Plotonești. Este așezat la sud de satul Grumezoaia, la o depărtare de 5 km. În 1638, ia numele de Hurdugi după numele lui Ioniță Hurduc. Partea de sud a satului a fost proprietate boierească, iar partea de nord răzășia țăranilor liberi. Partea de sud sau Hurdugii boierești era alcătuit din clăcași în secolul al XIX-lea. Locuitorii satului Hurdugi pe la 1750 au venit parte din Hoceni, parte din Șiscani, și mulți din Grumezoaia. Totuși actul de naștere al satului Hurdugi poate fi socotit cel din 27 iunie 1638 în vremea lui Vasile Lupu.

Satul Gușitei situat în partea de sud a comunei datează de aproximativ 280 de ani și numele satului derivă de la Gușă, primul cetățean stabilit aici și care avea moșie întreg teritoriul satului. Satul a fost format din clăcași, veniți din valea Cișlei și Grozăvești, așezări de pe moșia familiei Beldiman, vindută apoi familiei Cuza.

Iată temeiurile de istorie locală ale înființării muzeului sătesc amintit la început, existent în satul Grumezoaia. De aceea în secția de istorie sînt prezentate, în primul rînd mărturii istorice de pe aceste străvechi meleaguri, baștina Cantemireștilor, secția etnografică urmînd a fi prezentată într-un alt articol.

NOTE

¹ Ghenuță Coman, *Statornicie, continuitate, Repertoriul arheologic al județului Vaslui, București*, 1980.

² DRH, A, I, doc. 217, p. 364—365.

³ *Ibidem*, III, doc. 64, p. 120.

⁴ *Ibidem*, I, doc. 280, p. 398—399.

⁵ *Ibidem*, II, doc. 261, p. 399—401.

⁶ *Ibidem*, p. 510 (indice de nume (sub voce)).